

Eesti Keele Instituudi 2019. aasta tegevusaruanne

Töötajaid: 75, neist akadeemilisi töötajaid 63.

Direktor: Tõnu Tender, tel 617 7500, tonu.tender@eki.ee

Teadussekretär: Jelena Kallas, tel 617 7513, jelena.kallas@eki.ee

Eesti Keele Instituudis on seitse osakonda:

eesti keele ajaloo, murrete ja soome-ugri keelte osakond, juhataja Tiina Laansalu
keeleressursside ja keeletehnoloogia osakond, juhataja Tõnis Nurk
kõneuurimise ja kõnetehnoloogia osakond, juhataja Meelis Mihkla
keelekorraldusosakond, juhataja Peeter Päll
sõnaraamatute osakond, juhataja Margit Langemets
terminoloogiaosakond, juhataja Tiina Soon
personali- ja haldusosakond, juhataja Kai Oro

Eesti keele ajaloo, murrete ja soome-ugri keelte osakond

Juhataja Tiina Laansalu

1. Personaalne rühmagrant PRG34 „Võimusuhted ja identiteet 16.–18. sajandi eesti kirjakeeles“ (2018–2022). Juht Kristiina Ross, põhitäitjad Ahti Lohk, Kai Tafenau, täitja Heiki Reila. Aastal 2019 ilmus kaks 1.1 artiklit (Kristiina Ross; Ahti Lohk, Kristiina Ross). Avaldamiseks loovutati üks 1.1 artikkel (Kristiina Ross). Koostati (vajab veel toimetamist) ulatuslikum tekstikriitiline kogumik „Eesti keelemõte 1632–1732“ (Heiki Reila, Kristiina Ross, Kai Tafenau, lepinguliselt ka Aivar Põldvee), mille ilmumine on plaanis aastal 2020.

2. Eesti piiblitõlke ajalooline konkordants ja eesti piiblitõlke ajaloolise sõnastiku paberväljaanne. Konkordants (<http://www.eki.ee/piibel/>) on valminud ja registreeritud, tegeldakse veel kasutajaliideste (tekstide) ajakohastamise ja statistilise riskikontrollimisega. Töörühm: Kristiina Ross (juht), Inge Käsi, Maeve Leivo, Ahti Lohk, Heiki Reila, lepinguliselt Anu Pedaja-Ansen. Lisaks töötati välja eesti piiblitõlke ajaloolise sõnastiku paberväljaande põhimõtted ning koostati (esialgne) allmärksõnastik (Inge Käsi, Maeve Leivo, Heiki Reila, Kristiina Ross, lepinguliselt Anu Pedaja-Ansen). Pabersõnastiku käsikiri plaanitakse kirjastajale üle anda aastal 2020.

3. Ajalooliste kirikulaulutõlgete konkordants ja sõnaraamat. Sisestati ja märgendati 82 300 sõnet, analüüsiti varaseima kirikulaulu algriimilisi ühendeid (Heiki Reila, töörühma juht: Kristiina Ross). Aastal 2020 jätkub ajalooliste kirikulaulutõlgete süstematiseerimine ja nende tõlkekeele analüüsimine.

4. Eesti murrete sõnaraamat. Valmis sõnaraamatu 30. vihik (*nälv-osatama*) ja ühtlasi VI köide. Kogu seni (alates 1994. aastast) ilmunud materjal (*a-osatama*) tehti kättesaadavaks ka sõnaraamatu veebiversioonis (<http://www.eki.ee/dict/ems/>). Jätkus sõnaraamatu koostamine ja toimetamine: toimetati eesti murrete sõnaraamatu materjali, vahemikus (*otsekohe-patinka*). Toimetatud osa põhjal ilmub aastal 2020 sõnaraamatu 31. vihik. Sõnaraamatu toimetajad on Mari Kendla (töörühma juht), Mari-Liis Kalvik ja Tiina Laansalu. Lisaks koostati 34 lk sõnaraamatu käsikirja (*solgirakk-soonetus*) (lepinguliselt Hanna Pook).

5. Etimoloogiasõnaraamat. Jätkati akadeemilise etimoloogiasõnaraamatu koostamist ja toimetamist (peatoimetaja Iris Metsmägi, koostajad Meeli Sedrik ja Vilja Oja, lepinguline koostaja Lembit Vaba). Koostamise lõpu mäрге lisati umbes 800 märksõnale. 2019. aasta lõpuks on koostatud umbes 5000 märksõnaartiklit. Täiendati etimoloogilise kirjanduse elektroonilist kogu ja kirjandusallikate üldnimekirja.

6. Piirkondlikud murdesõnaraamatud. Koostöös teiste asutustega (Tartu Ülikool, Mulgi Kultuuri Instituut, Seto Instituut, MTÜ Juminda Poolsaare Selts) koostati järgmisi väikeseid piirkondlikke murdesõnaraamatuid:

1. Ilmus (nii paberraamatuna kui ka veebis) „Kuusalu rannakeele sõnaraamat“ (<http://www.eki.ee/dict/kuusalu/>), koostajad Piret Norvik ja Heli Kendra, toimetaja Vilja Oja, konsultant Jüri Viikberg.
2. Seto sõnaraamat (koostamine EELEXIS; EKI-poolsed koostajad Inge Käsi, Maeve Leivo; konsultant Jüri Viikberg). Koostati ja ühistoimetati sõnavahemik *la-lõ*, lisatud Põhja-Seto näitestikku ja morfoloogiat. Kaaskoostati ja ühistoimetati Seto eripäraste sõnade sõnastiku sõnaartiklid (2940).
3. Lüganuse sõnastik (koostamine EELEXIS; konsultant Jüri Viikberg)
4. Mulgi sõnastik (koostamine EELEXIS; konsultant Jüri Viikberg)
5. Saaremaa sõnastik (koostamine EELEXIS; konsultant Jüri Viikberg)

7. Eesti-ersa sõnaraamat. Ilmus eesti-ersa veebisõnaraamat (<http://www.eki.ee/dict/ersa/>). Koostajad Natalia Abrosimova ja Natalia Ermakov, toimetaja Olga Erina, projektijuht Sven-Erik Soosaar. Sõnaraamatu koostamist kaasrahastasid riiklik hõimurahvaste programm ja Eesti Regionaal- ja Vähemuskeelte Liit.

8. Eesti-komi sõnaraamat. Alustati eesti-komi sõnaraamatu koostamist. Vasteid lisati umbes 2300 märksõnale, toimetati umbes 300 märksõna. Käsikiri plaanitakse valmis saada 2020. aasta lõpuks. Koostamist kaasrahastab riiklik hõimurahvaste programm. Koostaja Nikolay Kuznetsov, projektijuht Sven-Erik Soosaar.

9. Vadja keele sõnaraamat. Korrastati ja parandati vadja keele veebisõnaraamatu viited (1100 tk), koostati ja toimetati veebisõnaraamatu saatetekstid (Marit Alas, Tiina Laansalu). IT-toe (Indrek Hein) kaasabil avaldati sõnaraamat täies mahus veebis (<http://portaal.eki.ee/dict/vadja/>).

10. Saksa laenude leksikon. Uue algatusena (ja samas [alamsaksa laenude sõnaraamatu](#) jätkuna) hakati koostama ülemsaksa laenude sõnastikku. EELexi baasi „Ülemsaksa laenud“ sisestati 324 märksõnaartiklit (Jüri Viikberg).

11. Murdekiiker. Valmis interaktiivne audiovisuaalne portaal Murdekiiker (<http://www.eki.ee/murded/kiiker/>), mis pakub esindusliku valiku igast eesti murdest kõnes ja kirjas ning on kasutatav nii arvutis kui ka mobiilis. Autor: Jüri Viikberg; toimetajad: Mari-Liis Kalvik, Tiina Laansalu; IT-tugi: Indrek Hein, Marko Petron.

12. Leivaraamat. Koostati Hella Keema 1939. ja 1941. aasta säilinud tööde põhjal raamatu käsikiri, mis käsitleb endisaja leivategemisega seotud esemeid. Eessõna ja mitmete illustatsioonidega varustatud raamat ilmub aastal 2020 (koostaja Inge Käsi).

13. Eesti slängi andmebaas. Loodi ja kohandati EELexis eesti slängi andmebaas ning koostati andmebaasis kinnipidamisasutuste sõnavara kohta 2911 märksõnaartiklit. Skanniti ja korrastati slängimaterjali (1319 sedelit). (Marit Alas)

14. EMSUKA

- Korrastati eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiivi (EMSUKA) andmebaasi (<http://emsuka.eki.ee>) 1543 kirjet, loodi 46 uut kirjet, lisati 385 faili.
- Korrastati EMSUKA heliarhiivi digitaalfaile 128 tunni ulatuses, tehti kordus-digiteeringuid 17,5 tunni ulatuses. Digiteeriti käsikirjakogusid 480 lk ulatuses ja sedelkogusid 8000 sedeli ulatuses.
- Arhiivi lisandus 1319 sedelit sõnavara ja 81 lk käsikirjalist materjali.
- EMSUKA osales rahvusvahelises projektis „Digital Access to Sámi Heritage Archives“, mille raames edastati arhiivi saami keele materjale puudutav info rahvusvahelise andmebaasi jaoks.
- Registreeriti 72 külastust väljastpoolt instituuti. Uurijaid nõustati umbes 80 tunni tulatuses telefoni ja veebi teel (sh Soome, Rootsi, Norra, Prantsusmaa, USA) ning vahendati ligipääs umbes 400 failile.
- Veebiandmebaasi külastati 1040 korda.
- Inventeeriti ja sünkroniseeriti servereid.

EMSUKAt haldab Liis Ermus.

15. Soome-ugri keeleteaduse seminari korraldamine. Korraldati rahvusvaheline seminar „Piirkondlike keelekujude areng ja väljavaated“ (21.11.2019). Seminaril peeti 6 ettekannet ning esitleti „Eesti murrete sõnaraamatu“ 30. vihikut. Seminari kava leiab [siit](#). (Liis Ermus, Tiina Laansalu)

16. Teaduspublikatsioonid ja -ettekanded. Ilmus 10 kõrgetasemelist teaduslikku artiklit (1.1 – 8; 3.1 – 2), 6 muud kogumikuartiklit (3.2), toimetati 2 väljaannet ning esineti 30 ettekandega.

17. Välis- ja ühisprojektid

- Koostöös TÜ kirjandusloolastega kirjutati projekti „Balti kirjakultuur“ raames balti kirjakultuuri koguteost, töö jätkub aastal 2020. (Kristiina Ross)
- Osaleti Soome Kirjanduse Seltsi projektis „Letters and Songs: Registers of Beliefs and Expressions in the Early Modern North“. Valmistati ette kokkuvõttena valmivat publikatsiooni. (Kristiina Ross)
- Osaleti Saksamaa teadusasutuste Landesbibliothek Coburg, Otto-Friedrich-Universität Bamberg, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg koordineeritavas ühisprojektis Lutheri keele mõjudest Kesk- ja Ida-Euroopa keeltes. Valmistati ette kokkuvõttena valmivat publikatsiooni. (Kristiina Ross)
- Osaleti Eesti-uuringute Tippkeskuse töös. (Kristiina Ross)
- Osaleti rahvusvahelises maastikusõnavara töörühmas Landlex. (Iris Metsmägi, Vilja Oja)
- Osaleti Euroopa keeleastlase Atlas Linguarum Europae (ALE) toimetuse nõupidamisel Vilniuses. Kontrolliti ja parandati ALE käsikirjade eesti ja läänemeresoome materjali. Nõustati ALE autoreid eesti jt läänemeresoome keelte osas. (Vilja Oja)
- Osaleti Euroopa Nõukogu keeleoskustasemetest lähtuvate eesti keele tasemetestide Innove C1-taseme arenduskomisjoni töös. (Tiina Laansalu)
- Osaleti Eesti Keele Instituudi, Võru Instituudi ja Eesti Kirjandusmuuseumi ühisprojektis „Eesti perekonnanimeramat“. (Marit Alas, Tiina Laansalu)
- Tehti Fenno-Ugria Asutusega koostööd hõimuklubi seminaride korraldamisel. (Tiina Laansalu, Kristiina Ross, Sven-Erik Soosaar)
- Peeti loenguid ja loengukursusi:
  - Loengukursus „Tõlketeooria ja -praktika“ (30 tundi) EMTA Lavakunstkooli bakalaureuseõppe 2. aasta dramaturgidele ja lavastajatele (Kristiina Ross)
  - Loengukursus „Tekstikaeve“ (30 tundi) Tallinna Tehnikaülikoolis äriinfotehnoloogia magistriõppe tudengitele (Ahti Lohk)
  - Loengukursus „Eesti keele struktuur I, foneetika“ (20 tundi). Tallinna Ülikooli Humanitaarteaduste instituut. Loetud nii 2018/19 õa kevadsemestril kui ka 2019/20 õa sügissemestril. (Liis Ermus)
  - Loengukursus „Keele variatiivsus. Eesti murded“ (6 tundi) Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudis. (Jüri Viikberg)
  - Loengukursus „Komi keel I“ (30 tundi) Tartu Ülikoolis. (Nikolay Kuznetsov)
  - Loengukursus „Komi keel II“ (26 tundi) Tartu Ülikoolis. (Nikolay Kuznetsov)
  - Loengukursus „Komi kultuurilugu“ (26 tundi) Tartu Ülikoolis. (Nikolay Kuznetsov)
  - Loengukursus „Sissejuhatus soome-ugri keelte ja eesti keele uurimisse“ (10 tundi) Tartu Ülikoolis. (Nikolay Kuznetsov)
  - Loengukursus „Soome-ugri rahvad ja keeled“ (10 tundi) Miskolci Ülikoolis (Ungari). (Nikolay Kuznetsov)
  - Loeng „Matsalu lahe ümbruse murdekeelest“. Matsalu rahvusparki teabepäev, Rõude, 29.11.2019 (Mari-Liis Kalvik)

- Loeng „Tõlkimine ja aeg“. EKLi tõlkijate sektsiooni suvekool Taevaskojas 31.08.2019 (Kristiina Ross)
- Loeng „Komid ja komi keel“, Puurmani Mõisakool, 14.03.2019 (Nikolay Kuznetsov)
- Loeng „Ungari ja ungarlased“, Puurmani Mõisakool, 14.03.2019 (Nikolay Kuznetsov)
- Loeng „Protoeuroopa substraadist“, Tartu Ülikool, arheoloogia, geneetika ja lingvistika kolleegium, 29.04.2019 (Sven-Erik Soosaar)
- Loeng „Keelekillud“, Tallinna Rahumäe Põhikool, 12.03.2019 (Tiina Laansalu)
- Anti 4 keelehooldekeskuse koolitust: „Kuidas hoiduda kantseliidist“ (2 x 5 tundi) ja „Eesti õigekeelsus ja ametitekstide koostamine“ (2 x 5 tundi). (Meeli Sedrik)

18. Muu teadus- ja arendustegevus

- Valmis monograafia „Eesti murrete grammatika“ käsikiri. Käsikiri on loovutatud kirjastusele, raamat ilmub 2020. aasta algul. Autor Jüri Viikberg, toimetaja Mari-Liis Kalvik.
- Juhendamisel kaitsti 1 doktoritöö (Jüri Viikberg) ja 1 magistratöö (Ahti Lohk).
- Juhendati 2 doktoritööd (Nikolay Kuznetsov, Jüri Viikberg) ja 1 bakalaureusetööd (Jüri Viikberg).
- Eelretsenseeriti 2 doktoritööd (Kristiina Ross).
- Oponeeriti 2 doktoritööd (Kristiina Ross, Jüri Viikberg) ja 1 magistratööd (Nikolay Kuznetsov).
- Eelretsenseeriti 5 teadusartiklit (Ahti Lohk, Kristiina Ross, Jüri Viikberg).
- Retsenseeriti „Vana kandle“ köidet „Peetri murrak ja Peetri regilaulukeel“ (Mari Kendla).
- Osaleti doktorikooli seminari „Keel ja tehnoloogia“ korraldamises (Liis Ermus, Tiina Laansalu).
- Juhendati 1 üliõpilase praktikat EKIs. (Iris Metsmägi).
- Nõustati murdeuurijaid ja -huvilisi (Mari Kendla, Tiina Laansalu, Jüri Viikberg), etimoloogiahuvilisi (Iris Metsmägi) ja EMSUKA kasutajaid ning külastajaid (Liis Ermus).
- Ekspeditsioonid:
  - 27.11.2019–01.12.2019 Baškortostan. Kohtumised kohaliku mari kogukonna esindajate ning baškiiri keeleaktivistidega (Sven-Erik Soosaar).
  - 29.10.2019 Kohtla-Järve. Keelemaastikuga tutvumine, kohanimematerjali kogumine, pildistamine (Marit Alas).
- Osaleti nii Eesti kui ka rahvusvaheliste institutsioonide komisjonides, nõukogudes, töörühmades:
  - Alfred Kordelini fondi Eesti allfondi komisjon (Jüri Viikberg)
  - EKI teadus- ja haldusnõukogu (Tiina Laansalu, Kristiina Ross, Jüri Viikberg)
  - EKSA nõukogu (Kristiina Ross, Jüri Viikberg)
  - Emakeele Seltsi juhatus (Jüri Viikberg)
  - ESA toimetuskolleegium (Kristiina Ross, Jüri Viikberg)
  - ESi revisjonikomisjon (Liis Ermus)
  - HTMi teaduskollektsioonide ekspertnõukogu (Liis Ermus)
  - Euroopa Nõukogu keeleoskustasemetest lähtuvate eesti keele tasemetestide

Innove C1-taseme arenduskomisjon (Tiina Laansalu)

- Rahvusvaheline leksikoloogiatöörühm Landlex (Iris Metsmägi, Vilja Oja)
- Rahvusvahelise Onomastikateaduste Nõukogu (ICOS) terminoloogiakomisjon (Tiina Laansalu)
- RKP arhiivikonkursi komisjon (Jüri Viikberg)
- Sarja Sator (Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond) toimetuskolleegium (Nikolay Kuznetsov)
- Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi soome-ugri osakonna BA- ja MA-tööde kaitsmiskomisjon (Nikolay Kuznetsov)
- Tartu Ülikooli kirjastuse raamatusarja „Eesti keele varamu“ toimetuskolleegium (Jüri Viikberg)
- The International Society for Dialectology and Geolinguistics (SIDG) revisjonikomisjon (Vilja Oja)
- TLÜ Eesti Demograafia Instituudi nõukoda (Jüri Viikberg)
- UTKK teadusnõukogu (Kristiina Ross)
- Võru Instituudi teadusnõukogu (Jüri Viikberg)

19. Doktorandid. Osakonnas on kolm doktoranti: Marit Alas (Tallinna Ülikool), Liis Ermus (Tartu Ülikool) ja Tiina Laansalu (Tartu Ülikool). Tiina Laansalu töö on esitatud kaitsmisele, väitekiri on publikatsioonina ilmunud ning kaitsmine toimub 24.01.2020.

20. Teaduse populariseerimine

- Osaleti (EKI ja ERRi koostööna) populaarteaduslike teleklippide (<http://portaal.eki.ee/videod.html>) valmistamisel. Valmisid keelekillud „[Maarjamaa](#)“ (Tiina Laansalu), „[Regilaul](#)“ (Jüri Viikberg), „[Õitsiline](#)“ (Meeli Sedrik).
- Osaleti Tallinna linnavalitsuse korraldatud Tallinna päeva eesti keele tänaval 3 postriga (Iris Metsmägi, Meeli Sedrik).
- Avaldati 10 populariseerivat artiklit (Mari-Liis Kalvik, Mari Kendla, Tiina Laansalu, Iris Metsmägi, Vilja Oja, Kristiina Ross, Sven-Erik Soosaar, Jüri Viikberg), neist 6 EKI Postimehe rubriigis „Keelekool“.
- Peeti mitmeid populariseerivaid ettekandeid ja loenguid.
- Esineti Vikerraadio „Keelesaates“ (Kristiina Ross), anti 3 raadiointervjuud ja 1 televideointervjuu (Jüri Viikberg) ning osaleti Paides arvamusfestivalil arutelus „Patsient: eesti keel. Diagnoos? Prognoos?“, mida kandis üle ERR (Tiina Laansalu).

21. Teaduspreemiad ja tunnustused

- HTMi konkursi „Keeletegu 2018“ nominent: Eesti Keele Instituudi keelekillud ETVs 2018. aasta augustis (töörühma liikmed osakonnast: Tiina Laansalu, Kristiina Ross, Sven-Erik Soosaar, Jüri Viikberg).

Keeleressursside ja keeletehnoloogia osakond

Juhataja Tõnis Nurk

Jooksvalt on tegeletud osakonna põhiülesandega **arendada ja hooldada sõnastiku- ja terminibaasisüsteeme** ning nendega seotud andmebaase ja tarkvara (Ülle Viks, Ain Teesalu, Indrek Hein, Kaur Männiko). Olulisematest töödest võib välja tuua:

1. Morfoloogia andmebaasi laiendamine: sidumine liitsõnade andmebaasiga ja morfoloogilise sünteesiga, pseudosufiksrite, liitarvsõnade, väljendverbide, homonüümide info lisamine;
2. MABi liidese arendus (uute paradigmat automaatne genereerimine, lisamine, muutmise), uue morfoloogilise sünteesi arendamine (valmib 2020);
3. Eesti slängi andmebaasi arendamine EELexis ja eri allikate (vanglasläng, erikoolid, vangilaagrid) teisendamine ühtsele struktuurile
4. Õigekeelsussõnaraamatu uue versiooni (ÕS Ekilexi eel 2019) ettevalmistamine kasutamiseks Ekilexi kontekstis;
5. Uute sõnastike ettevalmistamine EELexis koostamiseks: Eesti-komi, Eesti-ungari, EKSS_EKK (EKSS-i sõnad, mis puuduvad SS1-st);
6. Vanemate EELexi sõnastike struktuuri uuendamine ja standardiseerimine: Eesti keele sõnaraamat 2019, Baltisaksa sõnastik, Ususõnastik;
7. Sõnastike ettevalmistamine publitseerimiseks (trükkis, veebis): Eesti keele sõnaraamat 2019, Eesti-soome, Eesti-hiina, Eesti-ersa, Kuusalu rannakeele sõnastik, Eesti murrete sõnaraamat (1. – 30. vihik), Aspektisõnastik, Baltisaksa sõnastik;
8. Osaletud on Ekilexi ja Sõnaveebi arenduses (sõnakogude ettevalmistamine impordiks, konsulteerimine, morfoloogia andmete kuva kujundamine);
9. Ekilex, EELexi ja MultiTermi haldamine, pisiarendused ja kasutajate nõustamine.

Institutsionaalse arendusprogrammi TA asutustele ja kõrgkoolidele raames kestab projekt **EKI-ASTRA** 2014-2020.4.01.16-0034 (2016-22, projektijuht Tõnis Nurk), millel on kolm põhitegevust:

1. Õppe- ning teadustöö infrastruktuuri soetamine ja kaasajastamine, mille raames on koos instituudi leksikograafide ja terminoloogidega osaletud sõnastiku- ja terminibaasisüsteemi Ekilex analüüsil ja arendusel (projektijuht Tõnis Nurk, arenduspartner TripleDev OÜ). Olulisemad osakonnaga seotud tegevused:
  - a. Ekilexi kasutuselevõtt mitme EKI sõnastikutöörühma ja riiklikust terminoloogiaprogrammist toetust saanud terminikomisjonide põhitöövahenina;
  - b. Ekilexi sõnakogude homonüümide ühendamine;
  - c. Eesti-vene sõnaraamatu täiendav import Ekilexi;
  - d. Sõnakogude ja kasutajate halduse arendamine;
  - e. Ekilexi kasutusmugavuse parendamine.
2. Doktoriope kvaliteedi ja efektiivsuse parandamine (vastutaja Hille Pajupuu), mille raames viidi läbi 11.-13.09.2019 [doktorikooli sügisseminar](#) "Keel ja tehnoloogia".
3. Instituudi rahvusvahelise konkurentsivõime parandamiseks toetatakse teadlaste mobiilsust ning kutsutakse EKIsse väliseksperthe (vastutaja Jelena Kallas). 2019. a toetati järgnevaid teaduslähetus:

- a. Jelena Kallase ja Margit Langemetsa lähetus 6.-13.05.19 USAsse Bloomingtoni GlobalLex Workshopile teaduskontaktide loomiseks ja esinemaks ettekandega;
- b. Iris Metsmägi ja Vilja Oja lähetus 22.-25.05.19 konverentsile "Historical Lexicography of the Landscape and the Digital Age" osalemaks ettekandega;
- c. Vilja Oja lähetus 4.-9.09.2019 Suurbritanniasse Edinburghi kollokviumile "History of Linguistic Ideas" osalemaks ettekandega;
- d. Vilja Oja lähetus 1.-4.12.19 Soome Helsingisse Kotimaisten Kielten Keskuse Soome murdearhiivi eesti-soome võimalike ühistüvede täpsustamiseks.

Rahvusvaheliselt tunnustatud teadlasi kaasati 18. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu kevadkonverentsile (25.-26.04.19): prof Jean-Marc Dewaele (Londoni Ülikool) ja prof Bolette Sandford Pedersen (Kopenhaageni Ülikool) ning 26.08-1.09.19 Université Paris 13 Nord loomuliku keele töötuse dotsendi Emmanuel Cartier' külustus instituuti tutvustamaks ja kasutusele võtmaks neologismide automaattuvastajat Néoveille.

Eesti Keeleressursside Keskuse ühendatud sisuotsing 2014-2020.4.01.16-0134 (2017-2020, projektijuht Tõnis Nurk; täitjad Indrek Hein, Kairi Tamuri). EKI on Eesti Keeleressursside Keskuse kontserni üks neljast partnerist Tartu Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli ja Kirjandusmuuseumi kõrval. Projekti tegevused 2019. a:

1. Arendatud on veebiliidesed [Eesti-soome sõnaraamatule](#), [Sihitisesõnastikule](#), [Baltisaksa sõnaraamatule](#), [Eesti-vene sõnaraamatule 2019](#), [Eesti viipekeele õigusmõistete sõnastikule](#), [Vadja sõnaraamatule](#), [Eesti-ersa sõnaraamatule](#), [Kuusalu rannakeele sõnaraamatule](#);
2. Neologismide tuvastaja [Néoveille](#) kohandamine eesti keelele ning teenuse paigaldus ja haldus;
3. [Marimaa kohanimede veebikaardi](#) arendus KNAB juurde;
4. Murdesõnaraamatu masinloetavaks teisendamise kureerimine ja andmete lisamine murdesõnaraamatu veebisõnastikku;
5. EKI sõnastikuportaali Sõnaveeb arendamise nõustamine, erinevate sõnastikuandmete koostoime analüüs ja ettevalmistamine Ekilexi importimiseks;
6. Kogutud, täiendatud ja kaasajastatud on keeleressursside [metaandmeid](#);
7. Tegeletud on nii EKI kui muude Eesti keeleressursside litsentseerimisküsimustega. Paljud EKI keeleressursid on täisandmetena saadaval lehel www.eki.ee/litsents;
8. EKRRK teenuste ja ressursside tutvustamine on toimunud koolituste ja seminaride raames ning CLARINi veebilehel; Facebooki kaudu on läbi aasta reklaamitud keskust, selle teenuseid, ressursse ja üritusi.
9. Nõustatud on keeleressursside ja tarkvara kasutajaid.

Riigi Infosüsteemi ametist taotleti avalike teenuste pakkumise arendamise meetmest (nr 12.3) projekt „**Sõnastiku - ja terminibaasisüsteemi EKILEX väliskasutajaliidesed ja API**” (2014-2020.12.03.18-0384), mille eesmärgiks on keskse veebisõnastiku arendamine, lõppkasutaja jaoks oluliste sõnastike integreerimine, RESTful API ja ekspertide liidese arendamine. Projektijuht on Tõnis Nurk, projekti abikõlblikkuse periood on 19.12.2018-18.12.2020, tarkvaraarendus tellitakse hankelepinguga TripleDev OÜ-lt. Projekti 2019. a põhitulemused:

1. 67 sõnastiku info integreerimine Ekilexi andmebaasi ja Sõnaveebi;
2. Sõnaveebis kuvatakse oskussõnastike info sõnapõhises vaates, sünonüümid, soovitusel ja näiteväljendid grammatika või tähenduse kohta (ÕSi info), lemmapõhised näitelauseid, liitsõnade ja mitmesõnaliste fraaside käänamise ja pööramise info, keelte erinevuste näidete kuvamine,
3. API standardväljund;
4. Unifitseeritud impordimeetod uute sõnastike lisamiseks;
5. Ekspertide liidese vajaduste analüüs.

Teksti keeletaseme automaatse hindamise tööriist EtLexi baasil

2019. a kevadel kaitses Tiiu Üksik Tallinna Ülikoolis magistr töö teemal "Grammatika õpetamine eesti keele kui teise keele täiskasvanute õpikutes" (juh Jelena Kallas, Krista Kerge). Töö aitas seada teoreetilist raamistikku teksti keeletaseme automaatse hindamise liidese väljatöötamiseks EtLexile. 2019. aastaks planeeritud tegevustest osutus oodatust mahukamaks teksti hindamiseks vajalike tegurite määramine (eelkõige grammatiliste tegurite analüüs), kuna eesti keelele omandamisprotsessi ei ole grammatilise profiili näol kaardistatud ning seetõttu tuli alustada sellest. Profiili loomiseks märgendati 20 eesti keele kui teise keele põhikooliõpiku sisu ning seoti see keeleoskustasemetega, analüüsiti neis õpetatavat grammatikat. Õpikus esinevate täislausete grammatilise struktuuri uurimiseks loodi selle põhjal [Eesti keele kui teise keele kooliõpikute lausete korpus 2020](#). Ekspertide (Krista Kerge (Tallinna Ülikool, Eesti Keele Instituut), Raili Pool (Tartu Ülikool, Eesti Keele Instituut)) abiga võrreldi õpikutes õpetatavat grammatikat, õpikulausete grammatikat, oodatavaid õppetulemusi keeleoskustasemeti põhikooli õppekava ja Euroopa Keeleõppe Raamdokumendi alusel, mille tulemusena loodi noore keeleõppija (1.-9. klass) grammatiline profiil lähtuvalt vormi-, sõna- ja fraasimoodustuse kategooriatest. Profiil koos keeleoskustasemetega märgendatud sõnaloendite ja teksti hindamise tööriistaga avaldati Sõnaveebi täiendprojekti [Eesti keele kui teise keele õpetaja tööriistad](#), mis on ligipääsetav Sõnaveebi kaudu. Need on abiks keeleõpetajatele ja teistele keeleõppes seotud spetsialistidele kursuste kavandamisel ning õppematerjalide, harjutusvara ja testide koostamisel. EtLexi teksti hindamise tööriista seoti ka uuritud õpikute põhjal loodud noore keeleõppija sõnaloendid.

Kõneuurimise ja kõnetehnoloogia osakond

Juhataja Meelis Mihkla

Osakond keskendus oma neljandal tegutsemisaastal eelkõige kõne uurimisele ning eestikeelse kõnesünteesi arendamisele ja selle rakendustele. Teadus- ja arendustöö vallas olid osakonna 2019. aasta kõige olulisemad tulemused ja saavutused järgmised:

- **Edukas uurimistö (kõnestiilid, lauseprosoodia ja fonoloogiline varieerumine) kõnetehnoloogiliste rakenduste teenistuses:** uuriti hääle meeldivuse ja kõnestiili seoseid, lauseprosoodia aspekte ning fonoloogiliselt varieeruvaid nähtusi kõnes. Avaldati 8 kõrgetasemelist teaduslikku artiklit ja esineti ettekannetega 8 rahvusvahelisel ja Eesti-sisesel konverentsil.

- Valmis eestikeelse kõnesünteesi liides **Mac OS- operatsioonisüsteemile**, mis võimaldab eestikeelseid hääli kasutada Mac OSi süsteemiga arvutite häälrakendustes ja oluliselt avardada sünteeshäälte kasutusvõimalusi.
- **Avaldati uurimiskogumik “Kõneuurimise suundi II / Aspects of speech studies II”** Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakirja erinumbrina, ESUKA – JEFUL 10 – 1 2019.
- Valmis ja täiustus **sünteeshäälte treenimise veebikeskkond**, mis võimaldab uurijatel kerge vaevaga kõne ja teksti paralleelkorpusel alusel HTS-sünteeshääli erinevatel meetoditel genereerida.
- Salvestati ühe **tüdrukääle ja kaks naishääle korpust à 3 tundi**. Tüdrukääle korpuse põhjal treeniti uued HTS-i ja Ossiani sünteeshääled.

Osakond töötab projektipõhiselt. 2019. aastal täitsime kahe uurimisprojekti, ühe arendusprojekti, kolme baasfinantseerimisprojekti ning ka EKI tegevuskava ülesandeid.

Institutsionaalse uurimistoetuse projekt IUT35-1 ja koostöö Eesti uuringute tippkeskusega TK145:

- **Kõnestiilid, lauseprosoodia ja fonoloogiline varieerumine: kirjeldus, teooria ja modelleerimine** (IUT35-1) 2015-2020, **Eesti uuringute tippkeskus – CEES (TK145)** 2016-2023, teemajuht dr Meelis Mihkila; põhitäitjad: Rene Altrov, Mari-Liis Kalvik, Hille Pajupuu, Liisi Piits, Heete Sakhai.

Uurimistulemused ja teadustegevus:

1. Jätkus kõnestiilide uurimine, et leida võimalusi sünteeshäälega loetavate juturaamatute väljendusrikkuse parandamiseks. Uuriti, millised olulisemad akustilised parameetrid eristavad audioraamatu lugeja hääles jutustaja kõnet, mees- ja naistegelaste otsekõnet ja kas kuulajad nende kolme kõnestiili erinevusi tajuvad. Analüüsitud 88st akustilisest parameetrist eristasid kõnestiile oluliselt 38 parameetrit, millest 18 oli seotud hääle kvaliteedi ja tämbriga, 11 hääle valjusega, 8 hääle kõrgusega ja 1 tempoga. Tajutestid kinnitasid kolme kõnestiili eristuvust.
2. Uuriti, kas ja millised intensiivsuse parameetrid eristavad eesti keeles lauserõhutat, lauserõhulist ja emfaatilise lauserõhuga sõna, sõna rõhulist ja rõhutat silpi ning kolme väldet, samuti kas intensiivsus ja põhitoon on seotud. Lausetasandi tingimusi eristab üksteisest rõhulise silbi intensiivsuse tase, mis korreleerub tugevalt silbi põhitooniga. Sõnatasandi tingimusi eristavad intensiivsuse parameetrid sõltuvad põhitoonist vähem. Välteastmeid eristavad intensiivsuse ulatus sõnas ja rõhulise silbi intensiivsuse kontuur.
3. Ühesilbiliste i-tüveliste sõnade uurimine, mis põhines 10 ajaloolise murdeala esindajate hääldusel, andis tulemuseks, et (C)VVC-sõnades palataliseeritakse lõpukonsonanti 29% juhtudest. Seos kõneleja päritolupiirkonna ning palataliseerimise vahel leidis kinnitust. Lisauurimus näitas, et sageli esinevaid sõnu ei palataliseerita oluliselt rohkem kui harvu, kuid et palatalisatsiooni esineb rohkem juhtudel, kui ta eristab tähendusi. Teise nähtusena analüüsitud sõnaalguline *h* osutus suure esinemissagedusega sõnades lühemaks ja seda jäeti sagedamini hääldatamata kui väikse esinemissagedusega sõnades. Kui sõnaalguline *h* eristab tähendust, hääldati seda sagedamini.

4. Uuriti lühikeste helitute konsonantide prognoosimist kirjaliku teksti põhjal. Rakendati kõnetehnoloogilist uurimismeetodit – analüüs sünteesi kaudu – eesti keele veldete uurimiseks.
5. Avaldati uurimiskogumik “Kõneuurimise suundi II / Aspects of speech studies II” Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakirja erinumbrina, ESUKA – JEFUL 10 – 1 2019.

Jätkus arendustöö uue riikliku programmi „Eesti keeletehnoloogia (2018–2027)“ projekti raames:

- **Väljendusrikas ja mitmekesine eestikeelne kõnesüntees** (EKT21) 2018–2022, projektijuht Liisi Piits; põhitäitjad: Rene Altrov, Indrek Hein, Indrek Kiissel, Ahti Lohk, Meelis Mihkla, Hille Pajupuu, Heete Sakhai, ja Kairi Tamuri. Projekti põhitulemused:
  1. Salvestati ühe tüdrukhääle ja kaks naishääle korpust à 3 tundi. Lisaks on kogutud ja automaatselt segmenteeritud kolm naishääle ilukirjandustekstide korpust à 10 tundi.
  2. Rekurrentsetel ja sügavatel närvivõrkudel on treenitud meeshääl Meelis.
  3. Tüdrukhääle korpuse põhjal on treenitud uued HTS-i ja Ossiani häälled.
  4. Meeshääle ilukirjanduskorpuse põhjal sünteesiti mees- ja naistegelaste otsekõnet ning jutustajakõnet kasutades Merlini vahendeid Ossiani keskkonnas (<https://github.com/CSTR-Edinburgh/Ossian>).
  5. Valmis kõnesünteesiliides Mac OS operatsioonisüsteemile, mis võimaldab eestikeelseid häáli kasutada Mac OSi süsteemiga arvutite häälrakendustes.
  6. Loodi eri meetoditel sünteeshäälte treenimise veebikeskkond: <http://heliraamat.eki.ee/haaletrenn/>

Baasfinantseerimisprojektid:

- **Häälkorpuse märgendamine, III etapp.** Projektijuht Hille Pajupuu. Projekti raames raames märgendati kuulamistestidele tuginedes 220 helinäite stiil: ettevalmistatud kõne, spontaanne kõne, poolspontaanne kõne. Selle põhjal selgitatakse välja spontaanset ja ettevalmistatud kõnet eristavad akustilised tunnused; poolspontaanne kõne pole kuulamise põhjal äratuntav.
- **Instituudi institutsionaalse uurimisprojekti „Kõnestiilid, lauseprosoodia ja fonoloogiline varieerumine: kirjeldus, teooria ja modelleerimine“ kaasfinantseerimine.** Projektijuht Meelis Mihkla; põhitäitjad: Rene Altrov, Mari-Liis Kalvik, Hille Pajupuu, Liisi Piits, Heete Sakhai. Selle projekti raames said kõik teadustöötajad täiskohaga uurimistöole keskenduda, käia rahvusvahelistel konverentsidel, tellida teadustöö tarvis kõnematerjali märgendustöid ja artiklite toimetamist ning osta riist- ja tarkvara teadustöö tarvis.
- **Eestikeelse kõnesünteesi liides Mac-arvutitele.** Projektijuht Meelis Mihkla. Eestikeelse kõnesünteesi kasutusvõimaluste laiendamiseks telliti vastavad arendustööd (OÜ Ränivägi) HTS-kõnesüntesaatori sobituseks OSX platvormile.

Teaduse populariseerimine

- Piits, Liisi (2019). *Hispaanias on hooti hoovihma hoogusid.* – Postimees, EKI keelekool, 16.11.2019. (6.3)
- Sakhai, Heete (2019). *Väljendu nii, et sind tähele pandaks.* – Postimees, EKI keelekool, 21.09.2019. (6.3)

Keelekorraldusosakond

Juhataja Peeter Päll

1. **Keelekorraldusallikad.** 2019. aasta põhisaavutus oli “Eesti õigekeelsuskäsiraamatu” (EÕKK, <http://keeleabi.eki.ee/wiki/>, 01.12.2019) valmimine. Emakeele Seltsi keeleteoimkond kiitis EÕKK õigekirjareeglistiku heaks 15.10.2019, seega kajastab ta kirjakeele normi. EÕKK koostasid Maire Raadik, Peeter Päll, Tiina Leemets, Argo Mund, Sirje Mäearu, toimetas Maire Raadik.. Et 2018. a ilmus ÕS 2018 (mis sai HTMi keeleteo peaauhinna), siis 2019. aasta oli uue ÕSi projekti käivitamise aasta; orienteerivalt ilmub see 2025. a Sõnaveebis EKI ühendsõnastiku osana. EKI keelekorraldajatest ja leksikograafidest moodustati töörühm, mis töötas läbi ÕSi info esitamise põhimõtted, töö jätkub 2020. a.. Ilmus Maire Raadiku käsiraamat “Väikesed tarbetekstid” veebi jaoks kohandatuna (http://keeleabi.eki.ee/pdf/vaikesed_tarbetekstid2.pdf). Tehti jooksvaid täiendusi ka „Võõrsõnade leksikoni“ ja „Ametniku soovitusõnastiku“ veebiversiooni. Kokku ilmus 5 publikatsiooni keelekorralduse teemal, sh 2 kirjutist Õiguskeeles.

2. **Keelehoole.** Keelehooldepublikatsioone ilmus kokku 30, neist suur osa Postimehe „Keelekooli“ rubriigis, lisaks Oma Keeles jm, avalikke esinemisi keelehoole teemal oli 69. Esinemiskohaks olid mh Haridus- ja Teadusministeerium, Riigikogu Kantselei, Haigekassa, OÜ Hoolekandeteenused, Haabersti sotsiaalkeskus. Telefonitsi keelenõu anti 23.12.2019 seisuga 4441 küsijale, vastati 3215 meilile ja 3 kirjale, kokku seega **7659** pöördumisele. Pöördumiste arv võrreldes varasemaga on langenud, meiliküsimuste arv on veidi tõusnud. Keelenõu andmebaasis on 181 041 kirjet, neist u 7500 on avalikud (Keelenõuvakk, Tiina Paet). Keelenõuande veebilehel ilmus 13 lühiartiklit, keelenõusoovitusi propageeriti ka sotsiaalmeedias (Facebook, Tuuli Rehemaa) ja EKI keeleklippides (Tiina Paet, Tiina Leemets, Peeter Päll). Jätkusid õpetajate teabepäevad iga-aastaste konverentsidega oktoobris 2019 Tartus ja Tallinnas, seekord õigekeelsuskäsiraamatu teemal (korraldaja Sirje Mäearu), lisaks korraldati üks koolitus üldhariduskoolide õpetajatele.

3. **Keelehooldekeskus.** Alates 2018. aastast vastutab Eesti Keele Instituut neljapoolse kokkuleppe (Eesti Keele Instituut, Haridus- ja Teadusministeerium, Tartu Linnavalitsus, Tartu Ülikool) alusel loodud keelehooldekeskuse töö eest. (Tartu Linnavalitsus taandus 2019. a keelehooldekeskuse nõukogu tööst.) Keelehooldekeskuse koordineerija oli I poolaastal Riina Reinsalu, II poolaastast asus koordineerija ülesandeid täitma Marit Alas. Korraldati 15 tasuta koolitust riigi ja kohaliku omavalitsuse töötajatele, Valmimas on üks brošüür, mille autor on Helika Mäekivi.

4. **Eurokeelehoole ja selge keele edendamine.** ELi tõlkijatele anti keele-, sh termininõu. Oktoobris 2019 korraldati Luxembourgis ja Brüsselis eesti tõlkijatele ja terminoloogidele keelekoolitus (koolitajad Katrin Hallik ja Katre Kasemets). Jätkusid selgele keelele pühendatud üritused: veebruaris 2019 korraldati eesti keele aasta raames kampaania “Märka kantseliiti!”. Koostöös Euroopa Komisjoni Eesti esinduse jt-ga anti 27. novembril 2019 välja selge sõnumi auhinnad neljas kategoorias ning korraldati õiguskantsleri toetusel arvamuskoda “Selge ja kasutajakeskne riik”. Selge keele tegevust kajastati veebilehel selgesonum.ee ja Facebookis. Korraldati 7 selge keele koolitust (mh ETAG, Haigekassa, HITSA, Riigikogu Kantselei).

Koostati ja toimetati Haigekassa selge keele sõnastikku. Osaleti projektis Fair Trials for Europe koos Eesti Advokatuuri esindajatega. Septembris peeti ettekanne Oslos rahvusvahelisel konverentsil PLAIN 2019. Koostöös mõttekojaga Praxis sai valmis uuring “Riigiasutustes selge keele kasutust takistavate ja soodustavate tegurite väljaselgitamine. (Katrin Hallik, Katre Kasemets)

5. Kohanimed ja perekonnanimed. Jätkati Eesti perekonnanimeraamatu koostamist: seisuga 16.12.2019 on koostatud või koostamisel 4037 artiklit ehk 58% arvestuslikust kogumahust (7000 artiklit), korraldati kolm tööseminari (Marja Kallasmaa, Fred Puss, Peeter Päll; projektis osalevad ka teised instituudi töötajad, sh Udo Uibo, Tiina Laansalu, Marit Alas). Perekonnanimeraamatu koostamine toimub koostöös teiste asutustega, eeskätt Võru Instituudi ja Eesti Kirjandusmuuseumiga, ja mitmest asutusest nimeuurijatega. „Eesti kohanimeraamatu“ veebiversioonis uuendati üksikuid artikleid.

6. Oskuskeele- ja nimekorraldus. Osakonna töötajad osalevad mitme terminikomisjoni töös (aiandus, botaanika, imetajanimetused, käsitööteadus, laborimeditsiin, lennundus, merendus), vastavad keelenõuande raames paljudele terminiküsimustele. Nimeprobleemidest olid 2019. a endiselt aktuaalsed kohanimeteküsimused (maaiüksuste nimed; osakonna töötajad Marja Kallasmaa ja Peeter Päll osalesid mitmes töörühmas), samuti isikunimede keelelised probleemid (eesnimede vastavus seadusele, perekonnanimede sobivus ja transkriptsioon). Normitud kohanimede andmebaasi KNABi täiendati 4916 uue kirjega ja 16 948, KNABi väljavõttena valmis Marimaa kohanimeloend veebis (2674 kirjet) koos Indrek Heina programmeeritud kaardiliideseaga http://www.eki.ee/knab/krt_mari.html (Peeter Päll). Jätkus rahvusvaheline koostöö: osaleti ÜRO kohanimetekspertide rühma istungil New Yorgis ja mitme töörühma koosolekul. EKIs oli nimekorraldusteemalisel praktikal Budapesti Kesk-Euroopa Ülikooli magistrant.

Osakonnas on kaks doktoranti Tiina Paet (Tartu Ülikool) ja Fred Puss (Tartu Ülikool).

Sõnaraamatute osakond

Juhataja Margit Langemets

Osakonnas jätkus eesti üldkeele sõnaraamatute koostamine ja toimetamine. Sõnaraamatute osakonna tegevus kuulub peaaegu täies mahus halduslepingu kaudu rahastatavate tegevuste hulka. Üht sõnaraamatutööd (eesti keele kollokatsioonisõnastik) toetas 2018. aastal lisaks programm „Eesti keel ja kultuurimälu“.

1. Eesti keele sõnaraamat 2018 (nn ühekõiteline seletav). Sõnaraamat on pühendatud Eesti Vabariigi 100. sünnipäevale ja eesti keele aastale ning ilmub veebis EKI uues sõnastikuportaalil Sõnaveeb. Sõnaraamat sisaldab umbes 110 000 märksõna. Sõnaraamatut esitletakse koos EKI uue sõnastikuportaaliga Sõnaveeb (14. veebruaril 2019). Sõnaraamatu on koostanud ja toimetanud: Margit Langemets (projektijuht), Mai Tiits, Tiia Valdre, Piret Voll, Udo Uibo (etümolooogia). 2018. a tehtud tööd:

- lõpetati sõnaraamatu toimetamine. Alates 2018. a kasutatakse toimetamiseks uut, 2017. a lõpul valminud veebikorpust (EstonianNC 1.1. (2017), üle 1 mld sõna, tekstid kuni 2017). Korpust analüüsitakse Sketch Engine'i tarkvara abil;
- toimetati kokku 24 000 sõnaartiklit. 2018. a lõpu seisuga on sõnaraamatus kokku 108 070 artiklit;
- etümoloogilisi kirjeid on koostatud 3300 sõnaartiklile. Etümoloogilisi kirjeid kokku on sõnaraamatus üle 20 000. Etümoloogiat lisatakse ka edaspidi (Ekilexis);
- viidi sõnaraamatubaas üle Ekilexi.

2. Eesti keele naabersõnad 2018 (varem: kollokatsioonisõnaraamat) (osaliselt rahastas seda riiklik programm “Eesti keel ja kultuurimälu 2014-2018”). Projekt algas aastal 2014 ja lõppes 2018. Sõnaraamat ilmub veebis EKI uues sõnastikuportaalil Sõnaveeb. Sõnastiku sihtgrupp on eesti keele õppijad (nii emakeele kui ka teise keele või võõrkeelena). Märksõnu on umbes 10 000, valikus arvestatakse sõnade esinemissagedust eesti keele ühendkorpuses (563 mln sõna) ja vajalikkust igapäevases elus. Materjali analüüsitakse programmi Sketch Engine abil. Sõnaraamatut esitletakse koos EKI uue sõnastikuportaaliga Sõnaveeb (14. veebruaril 2019). Sõnaraamatu on koostanud ja toimetanud: Jelena Kallas (projektijuht), Maria Tuulik, Kristina Koppel, Geda Paulsen. 2018. a tehtud tööd:

- lõpetati sõnaraamatu toimetamine;
- viidi sõnaraamatubaas üle Ekilexi.

3. Uute sõnade ja tähenduste baas. Uusi sõnu koguvad kõik EKI tänapäeva keele sõnaraamatute koostajad, eeskätt seletava ja õigekeelsussõnaraamatu koostajad. Uued sõnad ilmuvad 2018. a ilmuvates sõnaraamatutes: seletavas sõnaraamatus ja õigekeelsussõnaraamatus ÕS 2018. 2018. a lõpus sisaldas baas umbes 13 300 kirjet.

4. Eesti keele assotsiatsioonisõnastik. Veebisõnastik valmib 2019. Sõnaraamat sisaldab umbes 800 märksõna. Projektijuht Ene Vainik.

2018. a tehtud tööd:

- andmebaasis (ca 360 000 kirjet) on jätkatud andmete puhastamist, ühtlustamist ja süstematiseerimist
- on täiendatud veebipõhist kasutajaliidest <http://www.eki.ee/dict/assotsiatsioonid/>

5. Eesti-soome sõnaraamat / Viro-suomi-sanakirja. Koostöö Soome kodumaiste keelte keskusega. Sõnaraamat valmib 2018 lõpus ning muutub üldsusele veebis kasutatavaks EKI kodulehel. Sõnaraamat on pühendatud Eesti Vabariigi 100. sünnipäevale ja eesti keele aastale. Sõnaraamatu toimetajad / päätoimittajat on Heikki Hurta, Margit Langemets. Koostajad / Toimittajat on Sofia Björklöf, Anu Haak, Külli Kuusk, Saarni Laitinen, Ilona Paajanen, Ulla Vanhatalo. Grammatika ekspert / Kielipin asiantuntija on Ülle Viks. Arvutispetsialistid / ATK-asianduntijat on Indrek Hein, Ain Teesalu, Ülle Viks, Margit Langemets. Veebiliidese on loonud Indrek Hein.

6. Eesti-vene sõnaraamatu täiendamine. Projekti “Eesti-vene sõnastikukeskkond” raames on lisatud 10 200 uut märksõna.

7. Eesti-hiina põhisõnavara sõnastik. Sõnaraamat sisaldab 5000 sõna. Hiina vasted lisab Jingyi Gao. Sõnaraamat ilmub 2019. 2018. aastal lõpetati sõnaraamatu koostamine; 2019 jätkub sõnaraamatu toimetamine.

8. Sõnastikusüsteem Ekilex, korpusetarkvara. Alates 2017. a augustist arendatakse EKI-ASTRA projekti raames EKI uut sõnastikusüsteemi Ekilex (partner TripleDev OÜ). Projektis on EKI sõnakogude omanikud Margit Langemets, Ülle Viks ja Jelena Kallas, terminoloogide poolelt Merily Plado ja Kaur Männiko. Sõnastikusüsteemi arendus toimub agiilsel meetodil, kahenädalaste sprintide kaupa. 2018. a lõpuks imporditi Ekilexi umbes 40 sõnakogu (sh Termeki terminibaasid). Rööpselt arendati süsteemi kasutajaliidest, sõnastikuportaali Sõnaveeb. Arendati korpuse analüüsimise töövahendi Sketch Engine eesti moodulit (Jelena Kallas), sh heade näitelause moodulit GDEX (Kristina Koppel).

9. Teaduspublikatsioonid ja -ettekanded. Ilmus 7 artiklit, toimetati 2 teaduskogumikku, esineti 10 ettekandega (täpsem info ETIS-es).

10. Välis- ja ühisprojektid.

- Osalemine rahvusvahelises leksikograafide ühingu EURALEX juhtkomitees (Jelena Kallas).
- Osalemine rahvusvahelise elektroonilise leksikograafia konverentside (eLex 2013, 2015, 2017) korralduskomitees ja teaduskomitees (Jelena Kallas, Margit Langemets).
- Osalemine projektis ELEXIS “Euroopa leksikograafiline taristu (2018–2022)” (European Lexicographic Infrastructure, Horizon 2020) (Jelena Kallas, Margit Langemets, Kristina Koppel).
- Osalemine Euroopa elektroonilise leksikograafia võrgustikus ENeL (European Network of e-Lexicography) (Maria Tuulik, Jelena Kallas, Kristina Koppel).
- Osalemine keeleõppe ja rahvahanke ühendamise Euroopa võrgustikus (European Network for Combining Language Learning with Crowdsourcing Techniques) (Jelena Kallas).
- Koostöö ettevõttega Lexical Computing Ltd. (Inglismaa) ja Trojina Instituudiga (Slovenia) (Jelena Kallas, Kristina Koppel).

11. Muu teadus- ja arendustegevus.

- Toimetati „Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamatu” 14. köidet (eelretsen-seeritav sariväljaanne, üks toimetajaid Margit Langemets).
- Korraldati 17. rakenduslingvistika konverents (koos Eesti Rakenduslingvistika Ühingu ja Tallinna Ülikooliga).

12. Teaduse populariseerimine.

- Ajakirjas Horisont ilmus 6 Udo Uibo populaarteaduslikku artiklit (sõnade päritolust).
- Avaldati lühikirjutisi Postimehe EKI keelekoolis (Ene Vainik, Margit Langemets, Tiia Valdre, Kristina Koppel, Jelena Kallas).
- Jätkati rahvahanget eesti keele assotsiatsioonisõnastiku koostamiseks (Ene Vainik).

13. Doktorandid. Osakonnas on kolm doktoranti: Kristina Koppel (Tartu Ülikool), Maria Tuulik (Tartu Ülikool) ja Natalia Vaiss (Tallinna Ülikool).

Terminoloogiaosakond

Juhataja Tiina Soon

Terminibaaside täiendamine ja ajakohastamine

- Terminibaasi Esterm lisati kokku 817 uut termini- ja allikakirjet (235 ja 582), uuendati kokku 1479 termini- ja allikakirjet (1051 ja 428).
- Hariduse ja kasvatuses sõnastikku täiendati 44 uue kirjega ning toimetati ja parandati 103 kirjet. Keskenduti võõrkeelsete (inglise, saksa, soome ja vene) terminivastete kontrollimisele: kokku leiti või muudeti üle 400 termini. Samuti alustati Ekilexi üleminekuks terminiallikate lisamist.
- Estermis kuvab 102 156 kasutajat aastas 1,56 mln kirjet. Hariduse ja kasvatuses sõnastikus ning huviharidussõnastikus tehakse üle 76 000 päringu aastas.
- Estermi kaudu laekus kasutajate terminipäringuid 129 termini kohta ja hariduskomisjonile saadeti 26 terminipäringut.

Osalemine terminitöörühmade tegevuses

Terminoloogid osalesid haridusterminoloogia komisjoni ja meditsiiniterminoloogia-komisjoni töös ning kindlustusterminoloogia töögrupi ja lennundusterminoloogia-komisjoni tegevuses. Osalemine komisjonide töös hõlmab osavõttu koosolekutest, terminitööpõhimõtete tutvustamine komisjoni liikmetele, terminiloendite ettevalmistamist enne koosolekut ning muutmist ja täiendamist ja protokollide koostamist pärast koosolekut, tööd kirjetega terminibaasis, kirjavahetust ekspertidega. Samuti näiteks Sketch Engine'is lennunduse oskuskeelekorpusse täiendamist ICAO lisade uusimate versioonidega ja kindlustusvaldkonna oskuskeelekorpusse täiendamist ning kindlustusterminoloogia töögrupi juhi nõustamist terminitöö korraldamisel ja vajalike tööjuhendite koostamisel.

Terminitöörühmade nõustamine

- Eesti terminitöö koordineerimise raames korraldati maikuu kaks Ekilexi teabepäeva Tallinnas ja Tartus ning nõustamispäeva Eesti Keele Instituudis novembri ja detsembris.
- Ekilexi kasutajate jaoks koostati peajasjalikult terminikomisjonide jaoks kasutusjuhend koostamiskeskonda sisenemiseks ja kasutajakonto loomiseks ning terminikirje ja allikakirje koostamiseks juhendavad ekraanivideod. Samuti uuendati ja täiendati terminoloogia.ee veebilehte eesmärgiga koondada sinna terminikomisjonide tegutsemiseks vajalik info.

- Personaalselt on konsulteeritud toiduohutuse terminibaasi koostajaid ja geriaatria mõistete kogu koostajaid kohtumistel Tartus ning hiljem vastatud tekkinud küsimustele ka e-kirja teel.
- Ekilexi kasutamises ja terminitööd käsitlevat nõu anti videokoosolekul eesti-vene-eesti õigusterminoloogiabaasi koostajale ning kohtumisel meteoroloogia terminoloogia komisjoni esindajaga.
- Põhiseaduse ingliskeelse tõlke toimetamise ja terminite täpsustamise projekti raames toimus kohtumine projekti koordineerijaga. Masintõlke projektiga seoses kohtuti infovahetuseks Euroopa Komisjoni esindaja Hugo-Tanel Kaasikuga.
- Osaleti ka Tallinna Linnamuuseumi filiaalina tegutseva Fotomuuseumi foto- ja fototrükiterminoloogia projektis (rahvusvaheliselt kasutatava Art & Architecture Thesauruse eestikeelne osa) koostajate nõustamisel ja definitsioonide toimetamisel.
- Jätkati viipekeele õigusterminite sõnastiku koostajate nõustamist ja valmis esimene eesti keele – eesti viipekeele õigusterminite e-sõnastik, kus on ligikaudu 200 oskusviibet koos sisuseletuse ja näidislausega. Sõnastik avati detsembris kõigile huvilistele tagasiside andmiseks.
- Terminoloogiaosakonnas juhendati kahe Tallinna Ülikooli kirjaliku tõlkimise magistriõppe tudengi (Krista Kärt ja Katre Laagriküll) praktikat.

Osalemine arendustegevus

Osalemine sõnastiku- ja terminibaasisüsteemi Ekilex terminihalduskeskkonna arendamisel: osavõtt arenduskoosolekutest; tarkvara testimine ja tagasiside arendajatele; ettepanekud arendatava terminibaasitarkvara parandamiseks ja täiendamiseks; kasutajate tagasiside kogumine ja edastamine arendajale; terminoloogiatöö (prooviülesanded, stsenaariumid, mõistepõhine koostamine) tutvustamine ja demonstreerimine interaktsioonidisainerile.

Esinemised, artiklid ja koolitustel osalemine

- Eesti terminoloogiavõrgustiku tarkvaratõe arendamise videokonverentsil (17.01.2019) ELi institutsioonide esindajatega anti ülevaade terminoloogiaosakonna korraldatud terminibaaside kasutajakogemuse uuringu tulemustest (Tiina Soon).
- Emakeele Seltsi üliõpilaskonverentsil (29.09.2019) ettekanne „Vaata ja imesta: lünkpealkirjad veebiuudises portaali Elu24 näitel“ (Kairi Janson).
- Emakeelepäeval (14.03.2019) Maaeluministeriumis ettekanne „Terminitööst, terminibaasidest ja Eesti Keele Instituudi keelekogudest“ (Tiina Soon).
- Teaduste Akadeemia teadusseltside terminoloogiapäeval (16.05.2019) ettekanne „Terminikirje osised – kahe silma vahelt välja“ (Tiina Soon).

- Emakeele Seltsi keelesaagris (23.10.2019) ettekanne „Meediakeelest“ (Kairi Janson).
- Tallinna Tehnikaülikooli terminoloogiakonverentsi „Tõhusa terminitöö nimel“ (1.11.2019) avasõnad (Kairi Janson).
- Tekstipäeval (29.11.2019) ettekanne „Vaata ja imesta: lünkpealkirjad veebiuudises portaali Elu24 näitel“ (Kairi Janson).
- Postimehe keelekooli rubriigis avaldati „Mõiste mõistmise mõistus“ (20.04.2019); „Veskist Ekilexini“ (8. juuni 2019); „Šampanja aeg käes, siidri oma tulekul“ (21. detsember 2019) (Tiina Soon) ning Postimehe sisuturundusrubriigis „Termineid vajame, et end selgelt ja täpselt väljendada“ (08.05.2019) (Tiina Soon).
- Keeleajakirjas Oma Keel on ilmumas „Vaata ja imesta: klõpse jahtivad lünkpealkirjad portaali Elu24 näitel“ (Kairi Janson).
- Osalemine konverentsidel ja muudel üritustel: Euroopa Komisjoni kirjaliku tõlke peadirektoraadi (DGT) eesti keele osakonna seminar „Selge originaal ja selge tõlge keeletehnoloogia uuendamise ajastul“ (3.01.2019); eesti-soome veebisõnaraamatu esitlus (9.01.2019); konverents „Keeleseadus 30“ (18.01.2019); seminar „Eesti keel ja rahvusvahelistumine“ Arengukava 2020-2025 (21.01.2019); Eesti keele aasta 2019 aväüritus ja konverents "Eesti riigikeele sajand" (24.01.2019); 2019. aasta õpilaste teadusfestival (16.04.2019); 18. rakenduslingvistika kevadkonverents 2019 „Eesti keele aasta: rakenduslingvistika vaatenurk“ (25.04.2019); Koolitus „Professionaalne esinemine ehk kolm väärtustamist. Martin Veinmanni kõnekoolitus“ (14.05.2019); Teaduste Akadeemia teadusseltside terminoloogiapäev (16.05.2019); EKI suveseminar (17.–18.06.2019); keeleteaduse, filosoofia ja semiootika doktorikooli raames korraldatud seminar teemal „Keel ja tehnoloogia“ (11.–13.09.2019); konverents „Tõlkimine digiajastul – keeletehnoloogia mõju eri tõlkevaldkondadele“ (30.09.2019); #TranslatingEurope, Euroopa Komisjoni kirjaliku tõlke peadirektoraadi seminar. Tõlkimine digiajastul – keeletehnoloogia mõju eri tõlkevaldkondadele (30.09.2019); XIV oskuskeelepäev „Veebisõnastik – see on imelihtne“ (8.10.2019); Eesti Keeletoimetajate Liidu toimetajaseminar (11.10.2019); eesti keeletehnoloogia viies konverents „prototüübist teostuseni“ (5.11.2019); eesti teaduskeele konverentsil „Eestikeelne ja üleilmne teadus“ (21.11.2019).

Rahvusvaheline koostöö

Märtsis lõppes projekt „eTranslation TermBank“ (tegevuse number: 2016-EU-IA-0122), mis toimus koostöös projekti koordineerija Tilde ja teiste projekti partneritega. Projekti eesmärk oli Euroopa ühendamise rahastu (CEF) masintõlkesüsteemi eTranslation koguda võimalikult palju terminibaase kolmes valdkonnas: äriõigus, tarbijakaitse ja

tervis. Eesmärk oli projekti lõpuks koguda kõigi partnerite peale kokku vähemalt 150 terminiressurssi kõikides ELi keeltes ning lisaks norra ja islandi keeles.

Projekti käigus oli Eesti panus 72 terminiressurssi (37 Eesti terminiressurssi, 19 Malta terminiressurssi, 16 Tšehhi terminiressurssi, sh 37 tervise valdkonna ressursi, 20 tarbijakaitse valdkonna ressursi, 14 äriõiguse valdkonna ressursi, 1 muu valdkonna ressursi).

Alustatud on ettevalmistusi jätkuprojektiks „Federated eTranslation Termbank Network 01.06.2020–01.06.2022“ (tegevuse number: 2019-EU-IA-0049) koostöös projekti koordineerija Tilde ja teiste projekti partneritega.

Jätkus koostöö IATE (Euroopa interaktiivne terminibaas) koostajatega, mille raames teavitatakse üksteisi vastuoludest Estermi ja IATE terminibaasi kirjetes.

Terminoloogiaosakonna terminoloogid osalesid Eesti terminoloogiavõrgustiku tarkvaratõe arendamise videokonverentsil (17.01.2019) ELi institutsioonide esindajatega ja XXI institutsioonidevaheline terminoloogiakoosolekul (07.11.2019).

Personali- ja haldusosakond

Juhataja Kai Oro

Organisatsiooni personalitöö juhtimine ja arendamine (Kai Oro)

- Töötati välja uued töökorralduse reeglid ja uuendati kõik EKI tööd reguleerivad korrad.
- Viidi läbi psühhosotsiaalsete ohutegurite mõõtmise EKI.
- Osaleti akadeemiliste töötajate korra koostamisel.
- Koostati HTMi esitamiseks EKI kultuuritöötajate nimekiri.
- Osaleti HTMi EKI palgaraha suurendamise taotluse ettevalmistamisel.
- Koostati personali- ja palgastatistika 2018. aasta aruanne sisendiks Rahandusministeeriumi aastaaruandesse.
- Valmistati ette osalemine Fontese palgauuringus.
- Koostati sisend Fontese palgauuringus osalemiseks.

Personaliarvestus ja dokumendihaldus

- Osaleti HTM dokumendihalduse infoüritusel 18. septembril Tartus (Maia Pärnsalu, Kai Oro).
- Käidi kohtumas HTMi personali- ja haldusosakonna dokumendihalduse spetsialistidega (Kai Oro, Maia Pärnsalu).

- Tutvuti dokumendihalduse programmiga “Pinal” rakendamisega Keeleinspektioonis.
- Kohtuti Instituudis HRTi dokumendihalduse spetsialistidega, teemaks üleminek dokumendihaldusprogrammile “Pinal”.

Menetleti järgmised dokumendid (sekretär-personalispetsialist Maia Pärnsalu)

- **Töölepingud**
  - Vormistati uued töölepinguid – 12
  - Tehti töölepingu muudatused (koos lõpetamistega) – 95
- **Kirjad**
  - Dokumendiregistris – 204
  - Keelenõuandmebaasi kopeeritud – 139
- **Käskkirjad**
  - Personalikäskkirjad – 35
  - Üldtegevus – 18
- **Lepingud**
  - Koostöölepingud – 61
  - Võlaõiguslikud – 78
  - Võlaõiguslike lepingute aktid – 111

Koolitused ja seminarid (Kai Oro)

- Korraldati esinemisoskuste koolitus (koolitaja Martin Veinmann).
- Korraldati meeskonnatöö ja juhtimise kahepäevane koolitus juhtkonnale. (koolitaja (Urmo Vallner).
- 2019. aastal osaleti kõige rohkem juhtimise, meeskonnatöö ja vaimse tervise koolitustel.

Raamatukogu (teatmekogu spetsialist Kai Raud)

- Instituudi raamatukogu täienes umbes 200 raamatu võrra.
- Kohanimede kartoteegi indekseerimine.

Eriprojektid

- Jätkati Sotsiaalministeeriumi projektis “Pere- ja töötajasõbralik tööandja” osalemist (Kai Oro). Koostati projekti lõpparuanne, viidi läbi küsitlus töötajate hulgas ning valmistati 10-minutiline video, mis esitati projekti hindamiskomisjonile. Instituudile omistati pronksmärgis. Instituut valiti projekti 2017. aastal 55 kandidaadi hulgast. Märgis omistati 22 ettevõttele ja asutusele, kelle hulgas enamik on tuntud tööandjad.

Muu tegevus

- Osaleti EKI inventuuri komisjoni töös (Meeta Västriik, Kai Raud).
- Koostöös teadussekretäriaga korraldati EKI suveseminar koos meelelahutusliku osaga (Kai Oro).
- Esineti mitmete personalitööd puudutavate ettekannetega (nt palgauuringu teemal suveseminaril, töökorralduse teemal EKI üldkoosolekul) (Kai Oro).
- Viidi läbi EKI aasta parimate valimise protsess ning korraldati EKI jõuluüritus (Kai Oro).
- Osaleti HTMi dokumendihalduse infopäeval (Maia Pärnsalu, Kai Oro).
- Koostati EKI temaatilised kalendrid (Kai Oro).
- Korraldati laste jõulupakid (Kai Oro).
- Valmis EKI elektrooniline jõulukaart (Kai Oro).

Töökeskkond ja haldus (Kai Oro)

- Valmistati ette ja viidi läbi kaks riigihanget: reisi teenused ja lennupiletid (Kai Oro). Hangetel osales kolm ettevõtet: Reisi ekspert, Estravel ja CWT Estonia. Võitjaks osutus CWT Estonia, kellega koostöö sujub väga hästi.
- Koostöös Riigi Kinnisvara AS-ga valmistati ette ja koordineeriti EKI hallatava hoone elektrisüsteemi renoveerimine ja uuele pingesüsteemile üleminek.
- Koostöös RKA-ga koordineeriti EKI hoone katuse parandamist.
- Renoveeriti soojasõlm, milles esines peale tehnoloogiasüsteemide üleminekut RKAS-le pidevalt häireid.
- Telliti fuajeesse uus pääslasüsteem, et tagada parem turvalisus ning paindlikum liikumisvõimalus. Paigaldamine toimub uue aasta alguses.
- Parandati töötajate töötingimusi: soetati jalatugesid, uusi töötoole, laualampe jm.
- Hoone valve tagamine.
- Valvesekretäride töö kordineerimine.
- Igapäevase hoone toimimise tagamine.